

Wstęp

EDWARD HALIŻAK

Praca zbiorowa pod tytułem *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych: założenia i zastosowania badawcze* jest pokłosiem Trzeciej Ogólnopolskiej Konwencji Polskiego Towarzystwa Stosunków Międzynarodowych, które miało miejsce w Bielsku-Białej w listopadzie 2013 roku.

Dla PTSM, którego statutowym celem jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju teoretyczno-metodologicznej tożsamości nauki o stosunków międzynarodowych, wybór teorii realizmu jako wiodącego tematu Trzeciej Konwencji uzasadniają jej walory eksplanacyjne i rola jaką pełni w strukturze wiedzy nauki o stosunkach międzynarodowych. To teoria, która stanowi o tożsamości tej dyscypliny naukowej.

Środowisko badaczy stosunków międzynarodowych w Polsce od początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku rozpoznaje teorię realizmu. W związku z tym zorganizowanie Konwencji o takiej tematyce stworzyło wyjątkową okazję dla zmierzenia się z wyzwaniem badawczym jakim jest ocena roli realizmu w badaniu stosunków międzynarodowych w Polsce.

Wybór takiego tematu jest także logiczną konsekwencją przyjętych założeń metodologicznych organizacji Konwencji PTSM, mających na celu rozwijanie nauki o stosunkach międzynarodowych jako dyscypliny naukowej. Pierwszą konwencję poświęcono ukazaniu roli i miejsca nauki o stosunkach międzynarodowych wśród innych dyscyplin nauk społecznych i humanistycznych w kontekście jej wielo- i interdyscyplinarności. Druga Konwencja podejmowała problem strukturalizacji wiedzy o stosunkach międzynarodowych w postaci poziomów analizy, co ma także ważne znaczenie w określeniu przedmiotu i pola badawczego nauki o stosunkach międzynarodowych.

Realizm to teoria, która wraz z jej kilkoma koncepcyjnymi wariantami od końca drugiej wojny światowej dominuje w badaniach stosunków międzynarodowych. Fundamentalną strukturalną cechą tych stosunków jest anarchia, w przeciwieństwie hierarchii charakteryzującej stosunki wewnątrzpaństwowe.

Najbardziej wpływowy współczesny realista John Mearsheimer twierdzi, że dla realizmu nie ma eksplanacyjnej alternatywy¹. Jego zdaniem wydarzenia na Ukrainie potwierdzają w pełni założenia odnośnie do zachowań państw

w systemie międzynarodowym dążących do maksymalizacji i obrony ich siły relatywnej w stosunku do innych państw. Z kolei działania motywowane wartościami liberalnymi są źródłem niestabilności w tym systemie².

W bogatej literaturze przedmiotu poświęconej realizmowi wskazuje się na następujące jego walory eksplanacyjne.

1. Realizm umożliwia badanie wpływu anarchicznego systemu międzynarodowego na preferencje i strategie międzynarodowe państw jak również na ich wewnętrzne instytucje państwowe.
2. Realizm umożliwia badanie wpływu nierównomiernej dystrybucji siły na zachowanie państw i strukturę systemu międzynarodowego.
3. Realizm umożliwia badanie ciągłości i zmian w stosunkach międzynarodowych³.

Nie należy zapominać o tym, że teoria realizmu ma także swoich zagorzałych krytyków, jak chociażby John Vasquez⁴.

Powyższe uwarunkowania stanowią punkt odniesienia dla niniejszej pracy zbiorowej, której celem jest:

- a) Zanalizowanie wewnętrznej konstrukcji tej teorii, tj. jej założeń stanowiących podstawę do wyodrębnienia różnych odmian, tj. realizmu klasycznego, neoklasycznego, strukturalnego, defensywnego i ofensywnego. Równie ważna jest analiza treści znaczeniowych kategorii pojęciowych.
- b) Ukazanie możliwości zastosowania realizmu w badaniach empirycznych lub, innymi słowy, empirycznego testowania wyprowadzonych z niej hipotez objaśniających zachowania państw i struktur międzynarodowych, jak również formułowanie prognoz.

Mając na uwadze te cele, strukturę pracy ustalono wedle następującego porządku. W części pierwszej autorzy przedstawiają teoretyczne założenie realizmu, w drugiej zastosowania realizmu do wyjaśnienia sfery bezpieczeństwa i ekonomii, natomiast w trzeciej narodowe interpretacje realizmu na przykładzie Chin i Polski. Kolejne części pracy wyodrębniono na podstawie kryterium poziomu analizy, w których ukazane są zastosowania teorii realizmu.

Dziękując wszystkim autorom za wkład w powstanie tej pracy zbiorowej wyrażamy nadzieję, że stanie się ona źródłem inspiracji dla stosowania teorii

realizmu w objaśnieniu istotnych zjawisk i procesów międzynarodowych oraz zachowań państw i ułatwi odpowiedź na pytanie jak badać stosunki międzynarodowe, stwarzając tym samym warunki dla postępu naukowego rozumianego jako kumulacja wiedzy.

PRZYPISY

- 1 John Mearsheimer, „The False Promise of International Institutions”, *International Security*, 1995/1996, r. 19.
- 2 John Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is The West Fault”, *Foreign Affairs*, 2014, nr.5, s.77–80
- 3 Joseph Grieco, „Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism”, *International Organization*, 1988, r.42, s.485–508.
- 4 John Vasquez, „The Realist Paradigm and Degenerative *versus* Progressive Research Programs”, *American Political Science Review*, 1997, r.91, s.899–913.